

עצי סוכה

א.

הגמרא במסכת סוכה דף ט' ע"א מביאה את דברי רבי עקיבא "מניין לעצי סוכה שאסורין כל שבעה? ת"ל חג הסוכות שבעת ימים לה' ותניא רבי יהודה בן בתירא אומר כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה שנאמר חג הסוכות שבעת ימים לה' מה חג לה' אף סוכה לה'" ובלשון הרמב"ם בפרק ו' הלכה ט"ו, וכן בלשון השולחן ערוך בסימן תרל"ח סעיף א ביארו שפירוש האיסור לכל שבעה הוא: "ואין נאותין מהן (=עצי סוכה) לדבר אחר". ויש לברר מה כלול באיסור הנאה זה או מהו גדרו?

הטורי זהב בסימן תרל"ח ס"ק ג' נקט שרק הנאה שתבטל את קדושת הסוכה אסורה, וזה לשונו: "ועל כן נראה פשוט שמה שכתוב אין נאותין מהם לדבר אחר היינו דרך ליטול (גרסא אחרת – היינו רק ליטול) משום שבזה תיבטל קדושתה, אבל בעוד שהיא קיימת אין איסור הנאה ממנה כדי לסמוך עליה או להניח עליה שום דבר כיוון שעדיין קדושתה עליה". כלומר, האיסור שחל על עצי סוכה פירושו שאסור לבטל את מצות הסוכה על ידי נטילתם.

אולם מדברי העונג יו"ט אורח חיים סימן מ"ט עולה אחרת, שכתב לדון מדוע מותר לשבת בסוכה אחרי שירדו עליה גשמים ולא נאמר בהלכה אלא שנקרא הדיוט, והרי נהנה מן הסוכה בלי קיום מצווה וזה לשונו "אבל קושתא דמילתא אסור כל הנאות אפילו היכא דליכא ביטול מצוה". כדבריו נראה שלמד גם הקובץ שיעורים ביצה אות ע', שכתב לתרץ את שאלתו על היושב בסוכה בגשם, שכיון שאין ראויה למצווה אין בה קדושה והרי היא כסוכה לאחר ימי החג, ואם כן משמע שעקרונות הסכים להבנת העונג יו"ט שגם הנאה שאיננה מבטלת את המצוה אסורה.

ויש לברר מהי נקודת המחלוקת בין ה"ז לעונג יו"ט?

ויש לברר האם אפשר להוכיח את מחלוקתם מדברי הראשונים בסוגייתנו?

ב.

תוספות אצלנו בדף ט' ד"ה "מניין לעצי סוכה" ובביצה דף ל' עמ' ב' ד"ה "אבל עצי סוכה" מקשה שמסוגייתנו עולה שאיסור הנאה מעצי סוכה הוא מן התורה ואילו במסכת שבת (דף מ"ה) וביצה (שם) משמע שזה אסור מטעם מוקצה וא"כ מדרבנן. ומתוך תוס' בשם רבינו תם שעצים של הכשר סוכה אסורים מהתורה, אבל יותר מהכשר סוכה- אסורים מדרבנן. ובביצה כתב: "ב' דפנות ושלישית אפילו תפח- מן התורה, והשאר- מדרבנן". והקשה הערוך לנר על דף ט' ע"א ד"ה "אבל היותר"- איך נדע מה הם עצי הסוכה האסורים ומהם המותרים? כלומר, נניח שיש ד' דפנות לסוכה, א"כ איזה שתי דפנות וטפח נאמר שאסורות מהתורה ואיזה מדרבנן? והא קי"ל דמדאורייתא אין ברירה, כלומר שלא נוכל לבחור לאחר שנשתמש בדפנות שאלה שהשתמשנו בהם אינם אסורים אלא מדרבנן. (וא"כ מה משמעות דברי ר"ת, הרי כל הדפנות אסורות מהתורה מספק!) ונשאר בצ"ע. המשנה ברורה בביאור הלכה סימן תרל"ח ד"ה "ואם אחר שעשה" כתב לבאר בדעת ר"ת שמדובר שבנה את הסוכה בשני שלבים: שלב א'- 2 דפנות וטפח, שלב ב'- בנה את שאר הסוכה, ורק באופן בנייה כזה דיבר ר"ת. אבל אם בנה את כל הסוכה בשווה הכל אסור מן התורה. וכן כתב שם להשוות בין שיטת ר"ת לשיטת הר"ן בביצה פ"ד. (עין שם מהמילים "ויותר נראה לי").

מעבר לזה שדבריו דחוקים בשיטת רבינו תם, עוד קשה שהרי הרמ"א בסוף סעיף א' כתב שהסוכה אינה נאסרת אלא לאחר ישיבה כי "הזמנה לאו מילתא", ואם כן הקדושה חלה רק לאחר שכל הסוכה בנויה כבר והוא משתמש בה. ואם כן מה זה משנה מה בנה תחילה, וצריך עיון. על כן יותר נראה לבאר כדברי הגר"ד הלוי ב"רשימות שיעורים", שהסביר שלדעת ר"ת מותר ליטול עצים מן הסוכה, כל עוד נשאר שיעור סוכה מהתורה. ולפי זה עולה שלא איכפת לנו כיצד בנה את הסוכה, אלא העיקר הוא שלא תיבטל הסוכה. ואם כן נקט כדבר פשוט שכל איסור ההנאה מעצי סוכה הוא רק נטילת עצים מן הסוכה ולא כל הנאה, וא"כ נפלה קושיית הערוך לנר שהרי באמת לא איכפת לנו אילו עצים קדושים, אלא איכפת לנו שתשאר סוכה, וכל עוד לא פגם בזה לא עבר על האיסור

של תורה. ומכאן ראייה ברורה לשיטת ה"ט"ז שהאיסור הוא לבטל את הסוכה מקיומה שלא כעונג יו"ט, שאפילו סתם הנאה אסורה. עוד נראה להביא ראייה לדברי ה"ט"ז מפשט לשון תוס' אצלנו וזה לשונו "דהאי דאסור מדאורייתא היינו בעודה קיימת אסור ליטול ממנה עצים" ומשמע שעל זה דיברה הגמרא, אסור ליטול עצים מהסוכה ולא כל הנאה אסורה בסוכה.

ג.

ואודה ולא אבוש כי חשבתי לסייע את דברי ה"ט"ז מעוד מספר מקומות אך ידידי הרב יורם שליט"א טוען שאין משם ראייה נגד העונג יו"ט, ואכתוב את הדברים והאמת תורה דרכה.

התוס' אצלנו מביא את שיטת ר"י שדווקא סוכה עומדת יש עליה קדושה מהתורה ועליה דיבר ר"ע, אבל סוכה שנפלה אין בה איסור מן התורה אלא מדרבנן. ולכאורה העונג יו"ט שרצה להשוות בין קרבן חגיגה לבין סוכה עד שהבין שכל הנאה אסורה מן הסוכה דומיא דמעילה, כיצד יבאר את שיטת ר"י הרי קרבן גם לאחר שנפל בו מום אסור. אלא על כרחך צריך לומר שהבין ר"י שאין השוואה מוחלטת בין קרבן לבין סוכה. וכן מצאתי שכתב להוכיח בספר "אמרי סופר" דף ט' אות ב'. אולם הרב יורם מבאר שגם העונג יו"ט יודה לחילוק בין סוכה קיימת לנופלת, שלא דומה קרבן לסוכה בכל דבריו, אלא כאשר הסוכה קיימת אז היא אסורה כמו קרבן. אולם, כאשר נפלה ואין לה שם סוכה כבר אינה אסורה כמו קרבן. שהרי ודאי שסוכה איננה נאסרת ע"י דיבור בלבד, ואילו קרבן כן נאסר ע"י דיבור. וא"כ רואים שכל עוד אין פה סוכה לא מדמים אותה לקרבן, ורק כאשר היא סוכה אז יש לה דיני קרבן. וא"כ כשנפלה ואיננה סוכה שוב אין בה קדושה כשל קרבן.

הרמ"א בסימן תרל"ח סעיף א' הביא את שיטת ההגהות אושרי, וזה לשונו: "וכל זה לא מיירי אלא בסוכה שישב בה פעם אחת, אבל אם הזמינה לסוכה ולא ישב בה, לא נאסרה, דהזמנה לאו מילתא היא" ולפי זה כתב הביאור הלכה בד"ה "דהזמנה לאו" בשם ה'מור וקציעה', שאפילו אם ישב בה ביו"ט ויצא, מותר ליהנות ממנה בהמשך היר"ט משום שלא חל הכלל שמיגו דאתקצאי לבין השמשות, שהרי בבין השמשות לא הייתה אסורה שהרי לא ישב בה באותו זמן, אלא נאסרה רק בזמן שישב בה.

ואמנם אסור למעשה לקחת עצים מהסוכה משום סתירת אוהל. אולם אינה אסורה מדין סוכת מצוה. ואם כדברי העונג יו"ט היכן מצאנו קרבן שחל עליו קדושה ואחר כך מתבטל מעצמו? אלא על כרחך צריך לומר שכל איסור ההנאה שונה מקרבן. ולשיטת הרב יורם אין ראייה כי גם כאן מדובר בתנאים לחלות שם סוכה, שבזה בוודאי שונה סוכה מקרבן, אבל לאחר שחל על הסוכה שם סוכה שווה איסור סוכה לאיסור קרבן. לכאורה נראה שקשה על דברי העונג יו"ט מגמרא מפורשת בדף י' ע"ב. הגמרא מספרת שעבדו של רב אשי שם בגד שנרטב לייבוש על הסכך, ורב אשי ביקש ממנו להוריד את הבגד שמא יחשבו שמותר לסכך בדבר המקבל טומאה ואמר לו העבד שבבגד רטוב כל אחד רואה שנמצא שם כדי להתייבש, וענה על כך רב אשי שבגד רטוב מותר, בגד יבש- אסור. ולכאורה הרי אסור ליהנות מהסוכה וכיצד התיר רב אשי להשתמש בסוכה בייבוש הבגד? אלא על כרחך צריך לומר, שכל האיסור הוא רק בהנאה המבטלת את מצוות סוכה, אבל הנאה שאיננה מבטלת את מצוות הסוכה מותר. וא"כ מוכח כדברי הט"ז. וכן כתב להקשות ה"קהילות יעקב" בסימן ז' על דברי העונג יו"ט מהגמרא הנ"ל. והוא עצמו מנסה לתרץ שכל שימוש בסוכה שהוא כעין שימוש בדירה מותר אבל הנאה אחרת אסורה. לאחר חיפוש מצאתי שניתן להסביר את הגמרא בדף י' עפ"י דברי המאירי בדף י' ע"א ד"ה "אבל פורס" בסופו, שכל המקרה עם עבדו של רב אשי קרה בערב יום טוב ולא ביו"ט עצמו. וא"כ לא קשה על העונג יו"ט, שהרי עדיין אין פה קדושת סוכה.

סיכום

- נמצאנו למדים שיש שלוש אפשרויות בהגדרת איסור הנאה מן הסוכה:
- שיטת הט"ז שרק הנאה המבטלת את המצוה אסורה.
 - שיטת הקהילות יעקב שהנאה שלא כמו הנאה מבית אסורה אע"פ שלא מבטלת המצוה.
 - שיטת העונג יו"ט שכל הנאה מהסוכה אסורה.
- להלכה, פסק המשנה ברורה (סימן תרל"ח ס"ק ד'), הכף החיים (סימן תרל"ח ס"ק ח') וערוך השולחן כשיטת הט"ז.